

Els cavallers i l'estament militar en els sermons de fra Vicent Ferrer

[The knights and the military estate
in the sermons of Vincent Ferrer]

ABEL SOLER

Universitat de València

abel.soler@uv.es

RESUM: Sant Vicent Ferrer, immers en una societat urbana i cavalleresca, adornava els sermons amb imatges i metàfores cavalleresques. Així mateix, i amb afany moralitzant, presentava una imatge estereotipada del cavaller: ufanós, iracund, luxuriós. Tot i respectar el paper de l'estament cavalleresc com un dels pilars de la cristiandat, arremetia contra els *milit*es viciosos i pecadors del 1400, alhora que cooperava amb el patriciat urbà de València en la pacificació de les enquistades bandositats. El seu paper en el Compromís de Casp, on propicià l'entronització de Ferran I, contribuiria —mitjançant les reformes impulsades pel nou sobirà en l'elecció d'oficis municipals— a *despolititzar* les bandositats.

PARAULES CLAU: sant Vicent Ferrer, cavalleria, bandositats medievals, homilètica, Compromís de Casp

ABSTRACT: St. Vicent Ferrer, immersed in a urban and chivalric society, adorned his sermons with chivalric images and metaphors. Thus, and with moralising aim, he portrayed an stereotyped image of the knights: proud, irascible and lustful. Although he respected the role of chivalric estate as one of the pillars of Christianity, he charged at the vicious and sinner *milit*es from 1400 while he cooperated with the urban patriciate in València in bringing peace to the never understanding sides. His role in the Casp Agreement, where he favoured the enthronement of Ferran I, would contribute —by means of the reforms driven by the new sovereign in the election of local occupations— to *depoliticize* the different sides.

KEYWORDS: St. Vincent Ferrer, chivalry, medieval sides, homiletic, Casp Agreement

Recepció: 26/02/2019. Acceptació: 08/03/2019. Publicació: 05/04/2019

1. Mestre Vicent, entre cavallers

Els visitants de les esglésies i els museus de la ciutat de València poden gaudir d'un bell repertori de representacions pictòriques de sant Vicent Ferrer on el sant predica el temor de Déu: el reiterat «timete Deum» dels filacteris. I, encara que la iconografia més habitual de mestre Vicent és la del teòleg que eleva el dit al cel, amb energia, anunciant l'arribada de l'Anticrist, també hi ha una variant iconogràfica on el sant apareix enmig dels cavallers i interromp el soroll d'espases i arnesos amb la seua paraula.

Així s'observa en un conegut retaule neogòtic dissenyat pel ceramista Jaume de Scals Aracil (Xixona, 1913-València, 1978) i ubicat (1955) entre dues finestres de la sagristia de la Seu de València, a la plaça de l'Almoïna. El dominicà hi apareix en primer plànol, amb el característic dit en alt, i evita la lluita armada de dos bàndols de cavallers que agiten en alt els ferros desembeïnats. Les armes heràldiques que exhibeixen aquests els identifiquen amb els Centelles i els Vilaragut. Al fons de l'escena es representen les muralles i cases de la ciutat de València. L'artista plàstic elegí la moralitat d'un dels sermons publicats pel canonge Sanchis Sivera, el 1932, concretament el sermó de Pentecosta (núm. XII, vol. I, p. 142) per a il·lustrar l'obra d'art. Els apòstols estaven en discòrdia i «foren pacificats» per Déu per a rebre l'Esperit Sant: «Vosaltres, si voleu rebre lo Sant Spirit, que hajau concòrdia uns ab altres, lexant males voluntats, hoÿs e rancors a son proïsme».

La representació de De Scals s'inspira en un retaule del convent dominicà de Cervera (Catalunya), que desaparegué en el segle XIX, però que serví de model al litògraf català Martí Pujadas per a il·lustrar una escena similar i també coneguda. La làmina de Pujadas, del 1877, il·lustrava la *Historia general de España* de Modesto Lafuente editada a Barcelona per «Montaner y Simón». Tal volta per això s'afegí a l'estampa el peu següent: «San Vicente Ferrer apaciguando los bandos de los Centellas y Vilaregut, en las calles de Barcelona»; quan, realment, la taula gòtica de Cervera —del segle xv— devia al·ludir a la reconciliació dels donzells Malla i els ciutadans Sala, de Vic, aconseguida el 1409 per intervenció del predicador valencià (Martínez Ferrando &

Solsona: 35-47; docs. 13, 14, 17 i 19). En la làmina barcelonesa, a diferència del retaule valencià, els implicats en la pugna apareixen amb les espases embeinades. S'abracen i es besen en senyal de perdó i reconciliació. La litúrgia del bes conciliatori amb l'enemic —ideada per l'Església en temps de la revolució feudal del segle XI— es repetí durant segles en terres valencianes. Encara el segle passat, quan dos infants o dues colles d'infants es barallaven —fent arca, per exemple, llançant-se pedres—, la intervenció pacificadora dels pares consistia a desarmar-los, fer-los recapacitar i obligar-los a abraçar-se i besar-se en signe de reconciliació: «Bé. Ara ja esteu a la pau de Déu!» Entre cavallers medievals, la pau de Déu la propiciaven i beneïen els eclesiàstics.

Fra Vicent Ferrer (València, 1350-Vannes, Bretanya, 1419) visqué en un regne i una plena edat mitjana on el protagonisme sociopolític i cultural de la cavalleria —de l'estament social i dominant dels *milites*— era tan bàsic com indiscutible. La ideologia cavalleresca impregnava les representacions artístiques i literàries, i fins i tot la vida quotidiana. Per exemple, els macips dels menestrals emulaven les cerimònies d'homenatge i vassallatge feudals quan entraven a servir en un fosc obrador. El *modus vivendi* de la cavalleria valenciana (una cavalleria de modestes possessions rurals, endeutada, radicada en àmbit urbà...; Furió) era imitat per mercaders enriquits, per ciutadans honrats que vivien de renda, que no s'havien de *deshonrar* embrutant-se les mans i que aspiraven a ascendir socialment. Llur afany era ingressar en el privilegiat estament militar per mitjà de serveis a reis i grans barons, o emparentant amb llinatges de cavallers i *generosos*.

2. Cavallers i elements cavallerescos en l'homilètica vicentina

Plenament immers en l'atmosfera cavalleresca, la «bona gent» que escoltava mestre Vicent trobava naturals les metàfores bèl·liques i els apòlegs o «belles semblances» protagonitzades per cavallers desfilant o batallant. Quan sant Vicent presenta el món com un escenari de guerra entre Déu i Lucifer, per posar un cas, escenifica l'enviament de tropes diabòliques liderades per Leviatan, que «va per lo món ab bandera estesa», com l'abanderat de la host de la

ciutat quan eixia pel portal de la muralla. Altres lloctinents del Dimoni desfilen de *capitans* de mainades diabòliques, amb estendards que proclamen amb llegendes brodades la comesa de cadascun; com Asmodeus, que «va per lo món ab son estandart estés, intitulat “luxúria e carnalitat”» (Sanchis Sivera i Schib 1932-1988, V: 146-148).

Si els dimonis desfilen com els capitans d'una cavalleria reial, el mateix Jesucrist, els apòstols i els sants de l'Antiguitat grecoromana són presentats anacrònicament, com era habitual en les arts i les lletres del 1400, com si foren cavallers de l'era gòtica. Jesús de Natzaret va «de vila en vila, de castell en castell» predicant, i allí l'escolten «nobles cavallers» i altres gents (Sanchis Sivera i Schib 1932-1988, IV: 26). Sant Pau bateja cavallers que, una vegada convertits, «no volien anar a casa de l'emperador» Neró (ibídem: II, 62). De sant Sebastià es destaca que «ere cavaller en Roma» (ibídem: III, 189). En altre sermó se'ns diu «que fo hom de gran linatge» (ibídem: V, 33-38). De Sant Martí se'ns diu que «ere noble, e era tan bo, que era *tribunus*, que vol dir capità de mil hòmens. E la sua mare ere també noble. Mas eren infels...» (ibídem: IV, 249). «Sent Martí fahie mostra de sa companya, axí com cavallers ó acostumen. E axí com exien de la ciutat, ell estave ben armat, e damunt portave un bell manto» (ibídem: IV, 254). De la mateixa manera que els pintors coetanis pintaven determinats sants del cel amb indumentària cavalleresca, sant Vicent els representava exhibint pels carrers d'una ciutat la seua «companya» de cavallers dits «domèstichs», donzells i patges (ibídem: I, 100), cosa que solien fer els capitostos de les bandositats urbanes. Els sants de l'Antiguitat no sols imiten els comportaments dels cavallers que coneix l'auditori, sinó també les paraules i els gestos: «Tot mon linatge me has deshonorat!», amonesta tràgicament el pare de sant Martí a son fill (ibídem, IV: 255), com ho podia fer aleshores el poderós duc de Gandia, Alfons d'Aragó el Vell, quan repudiava i maleïa públicament son fill. Els recursos per a acostar l'escenificació a l'auditori són variats i efectius.

Per a mestre Vicent, *cavaller* és sinònim d'home d'armes, criat i ensinistrat per al combat; per a la defensa de la pau, de la cosa pública i de la terra. S'admet, doncs, que el Senyor permeta les temptacions diabòliques per a provar la fe i el mèrit dels creients, «axí com un cavaller que ha fills grans: met-los en

tornegs o a juntes; met-los-hi per a temptar-los. No perquè sien nafrats, mas per ço que sien ardits e sprovats, e acostumats de exercir armes» (ibídem: III, 28). Per aquesta raó, quan el cristià combat contra la temptació de pecar, ha de depositar la seua confiança en Déu. No temen els «viratons» de les ofenses que poden patir, perquè van armats amb l'arnés de la fe (ibídem: III, 131-132):

Digues: quan los cavallers entren en lo camp de la batalla, ¿què-ls poden noure los viratons que donen sobre l'arnés? No res. E si algú de aquells cavallers girave la squena al colp que li donassen los viratons, e que no entràs en la batalla, tal cavaller serie tengut per malastruch per son senyor e per los altres cavallers. Mas lo bon cavaller és aquell qui entre fort en la batalla, que encara que li tíron ab viratons e li dónon bones llançades, ell no s'està de passar avant e ferir als altres fortament, per tal que ajud a vençre la batalla; e tal és haüid per bon cavaller.

Proseguint amb els símils, diu sant Vicent que els creients verges i purs, nets de màcula pecaminosa, obtenen la privilegiada condició de cavallers als ulls de Déu: són «cavallers militants, e aquests seguexen la bandera cavalcant en sos cavalls [...], car la persona verge cavalque sobre son cavall, e lo cavall és la sua carn» (ibídem: V, 206). Si sotmet aquesta carn a perdició, doncs perd *ipso facto* el cavall i la condició privilegiada. Així les coses, com si fora el rei Martí, quan revisa la matrícula de cavallers i generosos per a convocar-los al braç militar de les Corts, l'Altíssim ordena la matrícula del seu estament militar. Hi enregistra els noms dels bons cristians, considerats «cavallers militants» de virginitat i destinats a gaudir de la glòria celestial; però també disposa d'una nòmina negra: la dels «rapaços» pecadors, condemnats a «les calderes d'infern». Els virtuosos que pequen i es perden són esborrats pel rei celestial de la nòmina de cavallers i són inscrits en la dels rapaços (Ysern 79). Com els monarques terrenals, el rei i cavaller celestial que és Jesucrist s'aparella per a fer front a la guerra universal que durà l'Apocalipsi. Disposa de dues vestidures: una de «blanca e prima, e molla, e aquesta durarà tant com lo món durarà, e l'altra de ferre, e aquesta té en l'altra vida», imatge justificada amb una citació

del Llibre de la Saviesa (5: 18-21) referida a la còlera d'un Déu bel·licós. Els sis ordes de sants, que actuaran com a «hòmens d'armes» del celestial sobirà, s'apunten a la batalla. Perquè, «senyors [...]: que·l rey se arme a exir, e los cavallers, e·ls scuders semblantment, se armen a seguir-lo [...]. Axí Jesuchrist se arme» (Sanchis Sivera i Schib 1932-1988: II, 153-156).

En altres sermons el dominicà sol emprar el símil de l'assalt al castell amb sagetes —les blasfèmies dels blasfems— i la defensa dels murs d'aquest amb «canteres» llançades pels defensors: un Déu que apedrega collites. Al·ludeix també a «lo privilegi de cavalleria», i «veus que·l rey fa hun llaurador cavaller» (ibídem: III, 201), o als passatemp de la cavalleria valenciana, que s'ajunta a «jugar a ballesta o al dart après dinar» (ibídem: IV, 38). L'afició a la falconeria, difosa entre distints estaments socials, serveix al predicador per a traçar la falla del falcó i la gallina. El falcó rep tota cura i honor per part del cavaller, que el fa dormir en sa pròpia cambra si fa mal oratge. Ara bé, una vegada se li mor l'au predilecta, la llança al femer. La gallina, en canvi, jau en un racó fosc i mostós del corral. Tanmateix, una vegada sacrificada, la presenten al senyor de la casa en safata d'argent. El falcó representa el ric, el poderós, el noble; la gallina, el pobre virtuós (ibídem: I, 273).

3. Els pecats capitals del cavaller

El cavaller, el presenta fra Vicent com un «gentil hom [...] ben vestit e ben encavalcat», susceptible de fer-se servidor de pompes i vanitats mundanes (ibídem: II, 9). Per als gentilhomes, l'aspecte extern —cavalcadura, indumentària, aparença...— són atributs imprescindibles. El pecat d'«ergull» és connatural al *miles* (Sanchis Guarner 1973: II, 190):

Quan entra hun noble per la plaça, quin inflament de cor té! [...] Quant lo cavaller ha molta bellea, tanta és la supèrbia o vanitat, que huy tornen anant per los cantons axí com ha horats [...]. Si algun cavaller ha fet algun bon colp, ¡com va per la ciutat! No cap en les carreres.

Fins i tot, quan s'encamina un cavaller condemnat al cadafal on el decapitaran, es complau a exhibir externament la seua posició social. No res a veure, doncs, amb l'«espiritual perfectió» de Jesucrist, que es despullà sense vergonya a l'hora de ser crucificat: «Gran maravella és aquesta!», exclama el pare Vicent irònicament. «¿Haveu vist noble hom ne cavaller que sie sentenciat a mort, que-s despull tot nuu?» (Sanchis Guarner 1932-1988: III, 299-300). La mateixa feblesa moral dels cavallers l'acusen les dames i donzelles de l'estament nobiliari, criticades pel predicador per la seua obsessió per les teles de luxe, el maquillatge i els postissos de cotó que es posaven al si per a aparentar una major volumetria. L'actitud de santa Caterina els ha de mostrar el camí. Sent ella com és filla del rei de Xipre i donzella «de gran altea e linatge», no atén a pompes ufanoses, ni perd el temps «en vestirs, cortinatges de cendat o de seda, draps de figures, perles ni or ni brodadures; ni cotó, ni les mànegues de les vestidures amples, etc.» (ibídem: VI, 131).

En temps de sant Vicent, la supèrbia dels cavallers i les seues famílies augmentava de grau per la implicació d'aquestes en negocis mercantils i financers que, segons el religiós, fomentaven el pecat d'avarícia: «que ara quasi tot és avarícia, car quasi tots fan usures, lo que no-s solie fer sinó los juheus» (ibídem: V, 147). L'usurer —o el *llogrer*, com el sol anomenar sant Vicent— peca de dia i de nit. Quan tothom es colga al llit per a reposar després d'una dura jornada de treball, ell «encara té los pensaments» en el negoci. A més, els diners que inverteix en préstecs de tipus censal continuen produint-li renda de nit, mentre dorm; una renda producte d'interessos il·lícits i abusius, segons la doctrina eclesiàstica (Puchades: 88-91). Per al franciscà Eiximenis (223), que treballava a sou de burgesos, «los mercaders són la vida de la terra on són [...]. Car cavallers ne ciutadans que viuen de rendes no curen de grans almoines; solament mercaders [...], majorment quan són bons hòmens e ab bona consciència» (*Dotzé del Crestià*, cap. 389). No obstant això, «lletja cosa és que el cavaller torn mercader ne s'ocup en altra cosa sinó en ço a què son ofici és dat» (ibídem, cap. 865: 282). En el bulliciós recinte de la ciutat, cavallers i ciutadans —fusionats en forma de patriciat urbà— compartien com més anava més negocis i més interessos econòmics. Fra Vicent ho trobava, més que lleig, pecaminós i intolerable (Sanchis Guarner 1973: II, 191):

Ara los cavallers són secretament llogrers, e fan que los vassalls los donen, vullen o no [...]. Lo fem, si hom lo té en casa, dóna pudor e corromp l'aire, e si escampau en la terra fa fructificar. Així és de la moneda: no tenir, mas escampar. Hui en açò és venguda l'avarícia dels cavallers, que no solament pendran dels vassalls, mas de la Eclésia, e embarguen que no es cullen los delmes ne primícies sinó així com volen [...]. De tort, hi ha moltes maneres, ço és rapina, llogre, simonia, furt secret, engan, calúmpnia, vexar la gent per haver diners [...].

Encara que la condemna del *llogrer* és una constant de la seua predicació, mestre Ferrer es mostra comprensiu, a la força, amb uns canvis econòmics ja consumats —sobretot, el de l'escalada censalista—, que no sols contribuïen a lubricar financerament l'economia mercantil, sinó també a nodrir unes rendes —diguem-ne— *caritatives*: les pensions o interessos que ajudaven a sostenir les economies domèstiques de viudes i orfes. Això sí, enfront dels interessos corrents aleshores, que anaven del 8% del deute públic fins al 14% d'alguns violaris (préstecs de duració limitada a la vida d'un o dos dels signataris), el predicador sols admetia com a lícit i tolerable un interès del 5%, «XII diners per lliura», i «que no's face per multiplicar la riquesa, mas per sustentació de la casa» (Pujades 108-111).

Pel que fa als afanys especulatiu dels cavallers, el frare introdueix un matís: obtenen interessos, però, a diferència dels mercaders, que ho fan obertament, ells ho han d'amagar: inverteixen *secretament*. Aquesta actitud s'ha de relacionar, antropològicament parlant, amb els tres tabús ancestrals dels pobles indoeuropeus, per als quals els oficis relacionats amb la sang, els diners i la brutícia eren considerats indignes, infamants (Le Goff). El tabú explica la interdicció d'admetre mercaders en l'estament militar (López 44) i es projecta en la literatura del segle d'or valencià. Recordem Ausiàs Marc, que sembla fer-se ressò de les invectives vicentines quan escriu: «ja los avars passen per homes savis, / los cavallers per mercaders s'espachen» (CIV, xxviii, 219-220, ed. Bohigas: 350). Jugava el poeta, així, amb el tractament de «molt savi» que encapçalava les missives adreçades als cavallers (ara els mercaders eren molt savis, també) i

amb la semàntica del verb *espatxar*, que llavors era sinònim de ‘fer negoci’. El mateix rebuig a manejar diners l’experimenta Tirant lo Blanc, que evita rebre donatius pecuniaris per ser ell «de llinatge de Roqua Salada, no mercader mas cavaller» (cap. 354, ed. Hauf: 1248). Marc i Martorell escriuen en una València gòtica i intel·lectualment retardatària, afectats per la inèrcia cultural —molt medieval— de l’ètica vicentina. Aquesta ètica fraesca troba ja mal auditori a la cort napolitana d’Alfons el Magnànim. Dellà la mar, com explica Del Treppo (140-143), l’ètica cristiana està sent reemplaçada per la *fides mercatoria*, per l’ètica del mercader. Això s’observa clarament en el captiveniment econòmic de Curial, un cavaller llombard que s’expressa en valencià, com sant Vicent, però que maneja lletres de canvi com si fóra un pròcer florentí; que inverteix en *commandes* mercantils per a augmentar beneficis (Soler III/1: 175-177).

En realitat, en temps de sant Vicent la cavalleria assisteix a una fase de crisi i de regeneració social. Ja no hi pesa tant el llegat dels ancestres (la senyoria, el llinatge, la noblesa de sang...) com les estratègies adoptades pels cavallers (serveis prestats a una monarquia reforçada, participació en oficis i magistratures, inversions en negocis...) per a sobreviure, augmentar rendes i patrimonis, i mantenir un lloc a la cort. Cauen del pedestal llinatges antics i s’ennobleixen hàbilment famílies burgeses. La mobilitat social s’accentua al començ del segle xv, i fra Vicent ho exemplifica així (Sanchis Guarner 1973: I, 118):

Eren en Roma dos hòmens: lo u era tafur e venia de gran llinatge de noblea; l’altre era fort notable en nobles obres, e de llinatge sotil hom. Lo novell noble venc a noves ab lo antic noble, e lo antic dix: «Jo vinc de tal noblea». Lo novell li dix: «En mi comença, e en tu és finida noblea». ¡Quina sobarbada li donà!

La supèrbia i l’avarícia dels cavallers són incompatibles, doncs, amb la noblesa d’ànima atribuïda pels tractadistes als *militēs* idealitzats. Però encara és més comuna i censurable la luxúria que els caracteritza, segons les reiterades invectives de fra Vicent. El tòpic del cavaller luxuriós ja l’expressa irònicament Llull, quan afirma que «si era punit lo vici de luxúria segons que deuria, de

negun orde no serien gitats tants hòmens com de l'orde de cavalleria» (*Llibre de l'orde de cavalleria*, II, 33; Sanchis Guarner 1958: 55), però en el sermons de mestre Vicent és un recurs repetit a manera de tòpic.

Hi sol comparéixer el cavaller enamorat de l'esclava, en consonància amb els gustos socials de l'època (Sanchis Sivera i Schib 1932-1988, II: 219), i el cavaller que assalta alcoves i claustres indistintament; que perverteix l'honor de viudes i de monges, i de donzelles del seu estament. La «massa bella» Magdalena, diu sant Vicent que vivia com pertany a donzella honesta; amb uns pares nobles i rics, senyors de tres baronies, els quals «dementre vivien, guardaven-la». En morir els progenitors, la casta donzella heretà la baronia de Madaló. «Mas, voleu saber què la féu pecar, a Maria Magdalena?» Doncs els pèrfids cavallers, que l'assetjaven amb ulls i amb gestos libidinosos, i el ball (ibídem: II, 190-191):

E llavors los cavallers anaven-la a visitar e a ballar, en tant que ella se enamorà de algun cavaller o scuder, e ell d'ella, e peccaren; e aquell depuix dix-o als altres, quan eren en una, dient: «Què-us par de tal donzella? Yo he haüd ja plaer ab ella». E hun altre dix: «Oo, yo hi vull haver plaer també». E pus que lo baquó fo encetat, a poch a poch ella se donà...

El secret que pretenia mantenir la jove deixà de ser tal per la fama propalada pels clients, als quals, com a bona i calculadora prostituta, començà a exigir estipendis: «E après, quan ere en casa ab los cavallers, volie joyells d'ells, e ornamentals: veus ací avarícia». I supèrbia, també, perquè uns pecats porten a d'altres. Així que —adverteix el sant a les nobles donzelles— «no vullau guardar no besar los hòmens, mas guardau-vos d'ells encara que sie vostre germà». A Toledo, el 1412, en un altra homilia sobre la Magdalena —que ens ha arribat en report llatí—, repeteix la faula de la baronessa que «perdidit verecundia» enmig dels cavallers. I ja se sap que, «postquam verecundia est perdita, de peccato in peccatum ruetis». Tanmateix, segons mestre Vicent, fou tan meritòria la reconciliació de la baronessa amb el Senyor, «quod post Virginem Mariam non est a Deo sancta et gloriosa quam ipsa» (Esponera 370).

Segons el que teoritzava fra Vicent, l'home naixia marcat pel segon genet de l'Apocalipsi, que cavalcava en cavall roig, escampant pel món el «foc de concupiscència». Aquest foc roman apaivagat uns anys per la gràcia del baptisme. Tanmateix, renaix en els adolescents i, sobretot, en els cavallers, que es fan «porchs» fornicadors i depredadors sexuals, i que trameten alcavotes a les cases honestes. Així, quan Crist veu que un cavaller pervertit pretén accedir al paradís, l'atura i li retrau l'estil de vida: «E no és tu aquell que tenies tres amigues, e eres pompós, e has viscut com a porch?» Llavors el llança directament a l'abisme de les ànimes damnades; car «los porchs no poden entrar en aquesta esgleia o palau, mas van a estar en lo stable de infern» (Toldrà: 115). Allà cauran els luxuriosos en la fi dels temps, quan «los diables se tornaran donzelles» (378).

4. La corrupció de l'estament militar i la podridura del món

Així com el cavaller estereotipat i pecador s'aparta —d'una manera entre satírica i caricaturesca— de l'ideal lul·lià de la cavalleria cristiana, també l'orde sencer de la cavalleria es troba corrupte segons sant Vicent, un predicador molt posat a generalitzar. El dominicà interpreta la crisi moral com un símptoma de la proximitat del Jorn del Judici: «Obrits los ulls, bona gent, no digats que jo us diga mentida, mas la pura veritat: que ja hi sots a la fi del món, e breument e ben tost serà!» (Sanchis Guarner 1973: I, 170). La corrupció moral i mundana s'ha generalitzat tant, que un gran «feix» d'eclesiàstics indignes, que «han mal regit, ab ufanés cavalcadures, concubines, etc.», seran llançats al foc. També hi haurà «hun altre feix» fet de llenya d'«emperadors, reis, etc.», o que no han la senyoria ab bona justícia, o que no han punits los peccats, o no gosen extirpar los crims; que les ciutats, tan nobles, se podren per peccats e's corrompen. De aquests tals, gran feix, ¡sus!, al foch d'infern» (Sanchis Sivera i Schib 1932-1988: VI, 280-281). Si la societat és un com un cos, aquest cos ja presenta rostre cadavèric. I la ciutat, escaparata pudenta de bordells i bandositats, la devoren ja els cucs.

Vulles que no, pesa molt encara en l'escolàstica ment de fra Vicent l'esquema tripartit de la plena medievalitat: *oratores, bellatores, laboratores*. Ell

mateix sol oposar dicotòmicament la figura del cavaller a la del llaurador/*laborator* (ibídem: I, 151). Per a ell continua vigent —o, si més no, hauria de continuar vigent— la concòrdia entre els tres grans ordes socials: la garantia fundacional de la *comunitas* cristiana. «Tots quants cristians som», afirma, «fem hun cors per sperit sant de vida» i, d'aquest cos, «los braços són los cavallers, qui deuen defendre los regnes e ciutats ab armes» (ibídem: VI, 123). La Jerusalem terrenal del temps de Crist, diu que contenia tres «clausures» o recintes murals, que el mestre equipara als ordes de la «christiandat». Baix de tot hi havia la muralla exterior, protegint les cases de llauradors, menestrals, obrers de vila «e tots aquells qui treballaven»; més amunt i més a dins, una segona clausura o recinte on «estaven les nobles persones, cavallers, ciutadans honrats e honorables persones, prophetes e persones devotes, que vivien de ses rendes». Al capdamunt de tot hi havia la ciutadella murada, una acrópoli reservada als servidors del temple; que ell equipara, lògicament, als prelats de l'Església (ibídem: II, 44). Perquè, per a sant Vicent, els clergues són la primera columna social de les set que, segons ell, sostenien la cristiandat. Els senyors temporals són segons en jerarquia (ibídem: II, 75).

Aquesta projecció imaginària del cos místic de Jesucrist sobre el cos social, basada en la doctrina de sant Pau (I Co 12:12-31), no sols formava part de la cultura política dels escolàstics, sinó que també influïa en les belles arts: les catedrals projectaven en planta el cos del Crucificat. Ara bé, per al predicador, els humans constituïen un cos greument emmalaltit (Sanchis Sivera i Schib 1932-1988: II, 37-38, citat i comentat per Ysern: 85-86):

Axí és ara d'aquest món, que ja és molt malalt. E los membres d'aquest món són los estaments de christiandat. Lo cap són los senyors, e ja és tot malalt, per ço que no fan justícia [...]. Los braços són los cavallers, que deffenen la terra; mas ja són malalts, que axí com ells deurien ajudar als llauradors, ells los roben, etc. Lo ventre, qui rep les viandes que hom menge, són los mercaders, qui han la riquesa en lo ventre de l'archa; mas ja són malalts per usura...

Els vells diagrames antropomòrfics, tan fàcils d'assimilar com simplistes, ja no servien per a explicar la realitat social complexa i dinàmica del 1400. El «ventre» del cos social, associat per fa Vicent amb els mercaders, s'estava barrejant amb els «braços» i amenaçava d'embolicar-se tot. Com explica Narbona (2018: 435):

[...] la coparticipació en el regiment de les més importants magistratures permeté la formació d'un grup patrici format per la simbiosi de cavallers i ciutadans honrats amb interessos polítics comuns i forts lligams familiars, resultat d'una pràctica patrimonial comuna que afavoria la fusió de llinatges.

Els cavallers es corrompien moralment en àmbit urbà. Els ciutadans honrats els mostraven com obtenir *llogre* ('lucre') i com viure pecaminosament; tot això, considerant que, segons Ferrer, els burgesos rics eren mentiders i enganyadors subtils, i mestres a l'hora de menjar, beure, dormir «e dar-se a plaers carnals» (Sanchis Sivera i Schib 1932-1988: VI, 155). Pitjor era quan una part de la cavalleria urbana, traint vilment l'ideal lul·lià de «l'honrat orde de cavalleria, qui és agradable a Déu» (*Llibre de l'orde de cavalleria*, I, 14; Sanchis Guarnier 1958: 39), es dedicaven a fer tot el contrari del que d'ells s'esperava (Sanchis Sivera i Schib 1932-1988: VI, 155):

Si parlau de cavallers, què deuen fer? Sosténir la cosa pública, vídues, etc.
E ara, què fan? Cremen esglésies e roben e desfan les comunitats, matar hòmens. Si és una vídua jove o fadrina pobre, trameten-hi alcavotes a les serventes de casa, hoc a les dides. May cessen fins que les han haüdes, etc.

Per al predicador de l'Apocalipsi, els temps moderns ennegrien les ànimes. Ell deia enyorar el temps antic, és a dir, la plena edat mitjana, la dels tres estaments esquemàtics i piramidals, quan «lo dret ere clar». Llavors tothom sabia «qui ere lo verdader papa», perquè era inconcebible que s'haguera produït un cisma com el que patien els coetanis. Començant pel cap i vèrtex de

la cristiandat, un cap partit i atabalat, tot el cos s'ha ressentit i ha emmalaltit, cosa que explica l'obsessió de Ferrer i dels seus contemporanis a posar fi al cisma. La conclusió que extrau el predicador de la deriva caòtica de l'Església i de la cristiandat, que sembla no tenir fi ni solució positiva, és que «ja som en la fi» (ibídem).

Com a bon teòleg escolàstic, mestre Ferrer s'obstina a cercar la unitat, a resoldre contradiccions, a jerarquitzar el món, a esquematitzar-lo utòpicament per tal que esdevinga perfecte. Si la comesa no s'acompleix ni pot aconseguir-se, perquè és clar —al seu parer— que la segona vinguda de Crist resulta imminent, almenys ell ajudarà a traure d'infern algunes ànimes, tal volta milers, i rebre la deguda recompensa de paradís; en correspondència a la *missió* espiritual a ell encomanada, arran de la seua visió del 3 d'octubre del 1398.

Convé recordar que, a diferència de Ramon Llull —un antic cavaller—, el frare valencià era el fill de notari i clergue de profunda vocació moralista. «Las acerbas críticas de san Vicent Ferrer nacían de la distancia que mediaba entre la realidad y las formulaciones teóricas de la caballería» (López: 51). «Hijo de la burguesía, san Vicente Ferrer no tenía formada muy buena opinión acerca de los caballeros de su época» (50-51) i, a més a més, les seues predicacions eren seguides de manera preferent pel poble pla.

Recull la crònica de Melcior Miralles que, quan predicava a València, «los seus sermons heren de tanta gràcia, que totes generacions de gents l'entenen» (159). L'auditori solia ser plural i socialment transversal, per bé que en ocasions especials el constituïen específicament per cortesans, clergues o cavallers. Aquesta última audiència devia ser la predominant el 25 d'abril del 1413 (el 23 havia sigut diumenge de Pasqua), quan fra Vicent predicà a València el seu conegut panegíric de sant Jordi cavaller i màrtir.

Venerat patró del regne de València (Ferrando; Soler III/1: 235-258), per als cavallers valencians sant Jordi constituïa un emblema iconogràfic justificatiu de llur preeminència social i política. En els retaules valencians del Centenar de la Ploma i de Xèrica no podia mancar la temàtica de la investidura cavalleresca del sant (Serra 30):

Són la Mare de Déu i els àngels els qui porten a terme la investidura segons el ritu comú. Dos àngels calcen al sant els esperons d'or mentre el tercer sosté l'espasa i la Mare de Déu li posa les ensenyes de la creu sobre l'armadura. L'aspecte de sant Jordi és sempre noble i gallard, perquè vesteix un ric arnés blanc, encara que no porta casc, en un gest de valentia i de confiança en la providència, i només du una diadema als cabells, rossos i rulls.

Sant Vicent no aprofita la solemnitat del sant per a fer exaltació d'aquestes pompes cavalleresques, encarregades als pintors, però tampoc no creiem que tractara de traçar una «invectiva contra la cavalleria» en general (Martines 1997: 104), ja que en altres sermons exalta la teòrica missió social dels *militēs*. La invectiva era contra la proliferació urbana de cavallers pecadors, ociosos i viciosos. Després d'haver anunciar que el *tema* del sermó seria l'agraïment al màrtir de Capadòcia per «les grans ajudes que féu en la conquesta de la ciutat e regne de València», el teòleg prescindeix sorprenentment d'abordar la qüestió anunciada —ni és historiador, ell, ni li interessa cap mena d'erudició vàcua— i es dedica a amonestar i corregir moralment els cavallers. Posa en evidència els seus vicis manifestos contrastant-los amb les virtuts del *beatus vir* de Capadòcia, immune als set pecats capitals: els «set rufians del bordell de l'infern», com els sol anomenar (Sanchis Sivera i Schib 1932-1988: VI, 193).

Mestre Vicent recorda (Sanchis Guarner 1973: II, 187-194) que, segons l'Antic Testament, els sacrificis a Déu han de ser purs. Tan s'hi val que siguin d'ovella com de bou. El sant assimila la bèstia, «innocent, baixa e simple», amb l'home pla; el bou, «de gran força e senyoria e valor», és el cavaller. Tots dos espècimens s'han d'oferir purs de màcula al sacrifici diví. I els cavallers, val a dir que ho tenien difícil, perquè gaudien de «noblea de sang, bellea de cos, senyoria d'hòmens e victòria d'enemics», quatre condicionants vitals que conduïen fàcilment —en diferent grau i mesura— a pecar de «supèrbia e vanitat».

El sant representa dantescament la «noblea de sang» —tan preada pels de la confraria de Sant Jordi— com una «vianda de vèrmens». No hi ha lloc en aquesta prèdica per als éssers angelicals que calcen esperons daurats. Tan sols hi

cap l'exaltació de la «bellea de l'ànima». El segon pecat abordat, el de luxúria, serveix al frare per a narrar el mite de sant Jordi, el drac i la princesa, amb un final ja conegut —la renúncia del sant a acceptar la mà de la donzella— i adornat per la conversió de «més de vint mília hòmens de la ciutat». La ciutat del mite devia ser una mica més menuda que València. Sobre la princesa, conclou l'irònic predicador: «Quants cavallers hi ha, que si la trobassen, dixeren: “Jo us deslliuraré del drac de l'estany, mas venits-me ab mi, e jo seré lo drac, que us devoraré!”»

Quant al pecat d'«avarícia e cupiditat», mentre sant Jordi acceptava recompenses i tresors per a fer obres pies, els cavallers valencians sols pensaven a obtenir lucre il·legítim i a «vexar la gent per haver diners». Pel que fa al caràcter iracund dels homes d'armes, sant Vicent el contrasta amb la santa «paciència» de Jordi de Capadòcia, sotmés al turment i a un hiperbòlic martiri: «tot lo seu cos era com rius de sang [...]. E Dacià féu portar falles de foc, e cremaven-lo», i «salmorra» per a fregar-li les nafres. Interpreta sant Vicent que, quan el cavaller mata algú iradament i per venjança, es dóna mort a si mateix.

Del pecat de gola, critica sant Vicent l'excusa que al·leguen els cavallers per a evitar el dejuni quaresmal, quan realment és la luxúria la que els trau la força, «car castedat dóna ardiment». El sisé pecat, la «perea», el relaciona el predicador amb les obligacions d'oïr missa i fer oració; el seté, l'enveja «e perversitat», s'orienta cap a la necessitat de resistir els enganys i temptacions dels poderosos, ja que els nobles homes «no fan res per por, ans per prec». La conclusió final és l'esperada per l'auditori, que ja coneix el teòleg: els «cavallers virtuosos» i que pugnen «en armes justes» rebran la protecció del sant. La resta, els pecadors impenitents, alimentaran a feixos les fogueres de l'Avern.

La condecoració espiritual atorgada per Déu a sant Jordi, havent renunciat a tota recompensa terrenal (la princesa, el tresor reial, la glòria de la victòria), seria contestada en perspectiva satírica en l'*Spill* de Jaume Roig (129, citat per Olivares: 337-338):

Lo cavaller / Jordi, guerrer, / cuydà avançar / per defensar / del rey la filla
/ dintre la ylla / hon era-l drach; / tal premi n'ach: / molt poch après / ell
ne fon pres / he, fort batut, / dins en Barut / ffon escorxat, / per mig serrat.

Els símbols i les icones medievals, els de la cavalleria clàssica, eren susceptibles de sàtira en el segle xv, això com també la mateixa cavalleria, com a estament idealitzat i obsolescent en alguns aspectes i actituds: l'amor cortés o trobadoresc, per exemple. Sant Vicent critica la decadència moral de l'orde. Per la seua banda, Martorell, immers en el seu món de fantasia exacerbada, engabia el rei Artús i lliura les claus de l'imperi a un individu profitós, que assenta el tron de Constantinoble i que balla sobre la tomba de Tirant i Carmesina (Martines 1996: 350). Tirant ha mort: és l'últim cavaller clàssic. La cavalleria medieval toca a la fi. Però sabrà regenerar-se de la mà dels mites antics, rescatats pels humanistes, i per la conversió dels cavallers en *servidors* de l'estat modern.

5. Les bandositats i la sentència de Casp

Ambdues coses van de la mà: el canvi de dinastia (1412) i la pacificació de la ciutat de València, atribolada durant vora quatre dècades (1373-1412) per guerres *privades*, de bàndols de cavallers. Els jurats de les ciutats confiaven en la presència del sant per a redreçar moralment les comunitats urbanes, encara que fora per un breu lapse de temps. Els jurats d'Oriola deien que, abans de l'arribada del sant, «les esglésies eren grans e ara són chiques, que les gens no caben» (Ysern: 90). La presència benèfica i carismàtica de mestre Ferrer era especialment sol·licitada en aquelles urbs trasbalsades per batalles urbanes de clans. «E axí anava per lo món», sant Vicent, «predicant per ciutats, viles e lochs; de què, [per] la sua sancta predicació, se fien moltes paus, e perdonar morts» (Miralles: 159).

A València, les treves resultaven efímeres. La pugna entre faccions nobiliàries, secundades per una clientela nombrosa, havia esdevingut crònica des de la dècada del 1370, quan el mateix bisbe Jaume d'Aragó liderava un dels partits. En abril del 1380, quan l'infant Martí cridà sant Vicent a predicar a Sogorb, els jurats de València s'hi queixaren, perquè llavors el predicador estava resolent-los alguns «assumptes difícils» (Juliá: 25). El 1396, llegim en el manual de consells de València que «hòmens de paratge e ciutadans, ans

encara menestrals de la ciutat, en sobres de gran partida [...], se sien armats per un bando o per l'altre», en referència als Soler i els Centelles (Sanchis Guarner 1973: 10). S'hi reiteraven els «scàndels»: aldarulls nocturns, morts a traïció, represàlies, sabotatges, *vendette* mafioses, batalles a ultrança..., sobretot pels anys 1397-1409 (Narbona 2015).

Els jurats de la Ciutat, angoixats, suplicaren reiteradament l'assistència de fra Vicent en «affers de pacificació»: el 1381, el 1399, el 1409 i el 1413 (Juliá 25-34; Sanchis Guarner, 1973: 8-10; Narbona 2018: 426). Els poderosos bàndols nobiliaris incorporaven a les seues files ciutadans honrats i menestrals, i pugnaven per controlar les principals magistratures urbanes. Pretenien obtenir l'hegemonia sobre la cosa pública (Narbona 2018: 430-431). Els barons i cavallers del regne aprofitaven la cobertura foral, que els autoritzava a declarar legalment deseiximents i «guerres privades» per afers d'honor i coses particulars (Salvador) per a liderar coalicions i armar hosts que s'enfrontaven en autèntiques batalles campals. La cosa empitjorava, als ulls dels regidors urbans, quan els generosos arrossegaven la resta de la ciutat al caos, aprofitant els conflictes existents en altres estaments. D'ací les crides dels jurats, com la del 1405, per tal que els menestrals «no-s mesclen e fan part en alcuna de les bandositats, ne isquen a alcuna brega que sia d'aquelles» (Narbona 1992: 62).

Al començ del segle xv, després de la batalla campal de Llombai entre els Centelles i els Vilaragut (1404) i de la brega multitudinària al carrer del Palau (1405), la situació s'havia tornat especialment crítica. Martí l'Humà es presentà a València (1406), però no aconseguí pacificar el regne. El 12 de juny del 1409, un any complicat (Narbona 2015: 771), els jurats del cap i casal escrivien a fra Vicent dient que, per «intercessionem vestram», la providència divina els ajudaria a pacificar la ciutat, si accedia a predicar-hi (Juliá: 34):

[...] impetrando divinum auxilium, per quod presevetur ista Christi familia, quam iniquitatis alumpnorum non cessat turbare molestiis et afficere tumultibus, per guerras et discordias incarnatas, usque adeo quod frater in fratrem insurgat et boni vivant; quem diu pareat audacia perversorum, expreso timore Domini et iusticie temporalis [...]

Per a disgust dels jurats valencians, el rei Martí havia convocat llavors sant Vicent a Catalunya, on urgia també pacificar les bandositats de Vic, entre els Malla i els Sala. El 29 de juliol, el rei ordenà obeir els capítols de la pau perpètua signada per ambdues parcialitats (Martínez Ferrando: 35-26, doc. 13), a fi de consolidar la solució d'unes

bandositats que tant e perniciosament han durat en aqueixa ciutat, e en les quals s'és seguida perpetual pau, tranquil·litat e concòrdia, obrant la gràcia de l'Espirit Sant e la predicació, tractament e treball del religiós e amat nostre mestre Vicent Ferrer, de l'orde de preycadors.

Transcorreguts sis mesos de la provisió reial i mantinguda la tranquil·litat, el 29 de gener del 1410 el monarca atorgà perdó general als implicats en la pugna (ibídem: 44-47, doc. 19). L'experiència vigatana, coneguda a València, donà esperances als jurats, que insistiren de nou reclamant la presència del sant, en lletra del 28 d'agost adreçada «al molt honrat e de sancta religió frare Vicent Ferrer, mestre en teologia, amich nostre molt car». La ciutat l'esperava, «en deute de caritat e preservació d'aquest poble, perorat en pressures per ocasió de guerres e bandositats encarnades, entre grans persones; a les quals vós, Déus aidant, podets donar bon remey» (Juliá: 35). Una tercera missiva s'envià al sant el 4 de desembre del 1409 (ibídem) i tingué efecte: sant Vicent tornà a València el 23 de juny del 1410, després de quinze anys d'absència (Sanchis Guarner 1973: 13-14). Dos mesos de missió penitencial urbana, acompanyada de processons de flagel·lants i continuada després per les viles del regne de València, tingueren gran efecte. Commogueren l'estament popular, però no tant la classe militar, on la tensió i el rancor era màxims.

S'esdevingué llavors la mort sense successió de Martí I (31 de maig del 1410) i aplegà un Interregne (1410-1412) caracteritzat a València per l'escissió de la cavalleria en dos grans bàndols, com a seqüela de més de tres dècades de bandositats. Començava una sangonosa guerra civil. A les «grans discensions, discòrdies, bandositats, afanys e trebals» que recorda la crònica de Miralles (107), cal afegir la virulenta batalla del Codolar o de Morvedre (27 de febrer

del 1412) entre el bàndol dels Centelles, partidaris de la candidatura al tron del regent de Castella, Ferran el d'Antequera, i els Vilaragut, partidaris del dissortat comte Jaume d'Urgell. En la batalla periren més de 3.000 homes, la majoria habitants de València. El governador urgellista, Arnau Guillem de Bellera, fou decapitat; els Vilaragut i companys, delmats i desplaçats del poder urbà. Tot i això, a la traumatitzada ciutat, en els mesos subsegüents, hi predominava encara un arrelat sentiment urgellista (Rubio 2001 i 2003). En qualsevol cas, la intervenció de veterans mercenaris castellans, enviats pel d'Antequera a Bernat de Centelles, havia sigut el factor decisiu de la matança de Morvedre. La derrota rotunda dels urgellistes, a més, accelerà els tràmits i negociacions que portaren a la sentència successòria de Casp, a fi d'evitar més escampades de sang.

Fou llavors quan fra Vicent Ferrer acceptà participar com a compromissari en les negociacions del castell de Casp, on afavorí descaradament la candidatura del castellà Ferran, al qual havia conegut personalment mesos abans, quan predicava per Castella. El Trastàmara —descendent del casal de Barcelona per línia femenina— tenia menys drets successoris, als ulls de tothom, que Jaume d'Urgell. I, encara que cròniques posteriors justifiquen que Ferran fou «elegit per la terra» (Tomic, any 1448; citat per Sabaté: 116), la tria resultà de diferents factors concurrents: els errors estratègics del comte Jaume i els seus partidaris (sobretot, la mort de l'arquebisbe saragossà per urgellistes aragonesos), el posicionament de Benet XIII —i del seu agent i col·laborador Vicent Ferrer— a favor de Ferran, l'hàbil joc polític i diplomàtic desplegat pel regent castellà, i la intimidació militar exercida per Ferran enviant tropes a la Corona d'Aragó.

La superioritat financera i politicomilitar del Trastàmara —que entrà de manera oportunista i tardana en la pugna successòria, aprofitant els errors del Dissortat—, li atorgaren la victòria (Sabaté: 117). I en aquesta *imposició* del successor castellà el personatge clau fou sant Vicent, ornat d'acreditada experiència negociadora, ascendència moral i carisma. Per això fou ell qui pronuncià la solemne sentència de Casp. Ferran fou l'elegit, segons mestre Vicent, «per iustitiam, secundum Deum» (Garrido 217), deixant de banda consideracions genealògiques; per a ell, terrenals i, en conseqüència, secundàries. El venerable mestre s'erigí així en portaveu de l'Altíssim per a sancionar l'elecció pragmàtica

del que David Garrido anomena «un rei de conveniència». Ferran el d'Antequera era el candidat més apropiat *de facto*, encara que no *de iure*; raó per la qual el veredict, com era d'esperar, trobà contestació (Zurita, *Anales XI*, 88; citat per Garrido: 220):

Aunque el pueblo hacía sus alegrías y sus fiestas, quedaron algunos maravillados y como atónitos; y no solamente estaban confusos, pero públicamente se comenzaron a quejar y murmurar que hubiese sido preferido en la sucesión príncipe extranjero, teniéndolos naturales y de legítima sucesión.

Quan encara s'estava votant al castell de Casp, les noves autoritats tramataristes de València escrivien a fra Vicent Ferrer (25 de juny del 1412) demanant-li que tornara només poguera a la ciutat amb l'objectiu d'ajudar-los a «pacificar» bandositats. Els Vilaragut conservaven encara (Rubio 2003) una gran capacitat d'influència (Julià: 45):

Acordam de scriure al reverend mestre Vicent Ferrer, pregant aquell que, donada total expedició al negoci per lo qual ab los altres el·lets és aquí [a Casp], li plàcia venir ací [a València] per finir la pau per ell començada entre les bandositats d'aquesta ciutat e regne.

La lletra remesa pels jurats a la vila de Casp (València, 25 de juny del 1412) contenia el prec següent (ibídem: 47):

Molt reverent mestre e de gran religió: A vostra humil benignitat plagué, dies ha passats, visitar aquesta ciutat, d'on vós prenguéis nascença humanal, de què aquella creixqué en grans e moltes e virtuals operacions, entre les quals n'i hac que prengueren final perfecció e altres qui foren començades e no hagneren la fi per tots desitjada. E aquestes punyen agudament e toque molt lo benavenir d'aquesta ciutat e regne, ço és: la pau per vos començada en les bandositats de la dita ciutat e de son regne, lo qual, segons nostre avís, és en disposició de pendre bon e gloriós acabament, mijançant la divinal ajuda e vostre honest e presencial treball.

Fra Vicent, conscient de la transcendència política del moment, predicà a València per a justificar pragmàticament el vot dels compromissaris, i el seu mateix. En el sermó de sant Joan Evangelista, predicat el 27 de desembre del 1412, observà, a la defensiva: «En aquell punt que yo pronunci la sentència en Casp, totes les bandositats cessaren» (Sanchis Sivera i Schib 1932-1988: VI, 205). És com si diguera: no és això el què tant volíeu? S'acabaven així —i amb la intervenció de Ferran I, que s'afanyà a reformar el sistema d'elecció de càrrecs a la ciutat— quatre dècades de querella política i d'escampament de sang. I, si aquesta raó no era prou per convèncer els oients, molt afectats encara pel tràngol del Codolar, sant Vicent en tenia d'altres: si Jesucrist havia accedit al regne celestial per via materna, perquè «no hac pare, mas Mare», i aquesta descendia de la casa reial de David, doncs bé estava que la corona d'Aragó s'heretara també per herència de dones (ibídem):

Dien alguns: «Lo nostre rey, de dona ve!» [...] Pensau que nosaltres, nou persones, no hajam vist los drets de quiscú? Dirà algú de vosaltres: «Hoc, mas aquest ve de dona!». Semblant era Jesuchrist, que la successió li venia de David per la Mare.

Punt final. El prestidigitador de la matèria teològica tenia raons per a tot. També per als que criticaven l'entronització d'un rei castellà en una ciutat i regne devastats feia pocs anys per un exèrcit de Castella: «Ítem més, los castellans són molt parlars: “Ferran Ferràndeç de los Archos de los Mayores...”. Mas lo nostre rey a tart parle, sinó que desempache los feyts» (ibídem). Aquesta degué ser la impressió que mestre Vicent s'emportà del regent de Castella estant allí: el fet que fora, com era ell mateix, un home esforçat a *desempatxar* els fets polítics i no a *empatxar-los*, com havia fet el català Jaume d'Urgell. L'elecció del poderós i resolutiu infant castellà contribuiria, segons el teòleg, a posar pau al la Corona d'Aragó en general i a València en particular, a traure la ciutat «de tàvega de malícia» (ibídem). Tot era justificable «secundum Deum».

Fra Vicent Ferrer, que predicava en olor de santedat, que acumulava pel 1412 un prestigi de taumaturg i portaveu del cel a escala internacional, era

conscient de la seua autoritat; no la de ser prelat o legat pontifici, d'un pontífex provisional i qüestionat, sinó l'autoritat que li conferia el fet de reportar al poble la paraula de Déu, i de fer de la paraula —quan convenia— una arma llancívola contra heretges, pecadors i dissidents. En certa ocasió digué: «los christians no deuen *matar* los jueus ab coltell, mas ab paraules» (Sanchis Guarner 1973: 9). El seu carisma i el seu poder de convicció eren armes *mortals*, que ofegaven entre la multitud expectant qualsevol conat de dissidència política, ideològica o doctrinal. La paraula era més eficaç que el coltell per a purificar el cos de la cristiandat, segons Vicent Ferrer. Estava convençut que posseïa un carisma religiós, un «do especial que Déu atorga a algunes persones perquè obren en benefici de la comunitat» (*Diccionari normatiu valencià*, de l'AVL, veu *carisma*), i el feia servir per a refermar el seu carisma populista, aquell que defineix el mateix diccionari com la «capacitat especial [...] per a fascinar i atraure els altres sense exercir cap classe de coacció». Si és que no s'entén per coacció, adreçada al creient, la del coltell de l'oratòria sacra.

Si la propaganda trastamarista de l'il·luminat contribuí a pacificar el desfet urgellisme valencià, que s'abstingué de secundar la revolta del Dissortat el 1413, la reforma municipal de Ferran I assentà les bases per a la *despolitització* dels bàndols urbans (Narbona 2018: 449-450). Naturalment, continuaren produint-s'hi querelles cavalleresques i ajustos de *parcialitats*, però aquests conflictes els protagonitzaren nobles i cavallers situats al marge de la pugna pel poder municipal. El regnat d'Alfons el Magnànim (1416-1458), amb les seues empreses castellanues i mediterrànies, contribuí a canalitzar l'esforç guerrer cap a projectes més constructius, afavoridors de l'enfortiment del poder monàrquic.

Bibliografia

- BOHIGAS, P. (ed.) (2005) *Poesies*, Ausiàs March, Barcelona, Barcino.
- DEL TREPPO, M. (1994) «Il regno aragonese», *Storia del Mezzogiorno, volume 4/1. Il Regno, dagli Angioini ai Borboni*, G. Galasso i R. Romeo (dir.), Roma, Editalia, pp. 86-201.
- ESPONERA, A. (2018) «Els àmbits femenins en la vida i sermons de sant Vicent Ferrer», *Afers. Fulls de recerca i pensament* 90/91, pp. 353-374.

- FERRANDO, A. (2011) «Sant Jordi en la simbologia històrica, el culte i la literatura al regne de València», dins E. Mira (coord.) *Joanot Martorell i la tardor de la cavalleria (Centre del Carme, València, desembre del 2010-març del 2011)*, València, Consorci de Museus de la Comunitat Valenciana/Generalitat Valenciana, pp. 119-131.
- FURIÓ, A. (1997) «Noblesa i poder senyorial al País Valencià», *Revista d'Història Medieval* 8, pp. 109-151.
- GARRIDO, D. (2011) *Ferran I «el d'Antequera», un rei de conveniència*, València, 3 i 4.
- GIMENO, F. (2012) *El Compromiso de Caspe (1412). Diario del proceso*, Saragossa, Institución Fernando el Católico.
- HAUF, A. (ed.) (1983) *Lo Crestià (selecció)*, F. Eiximenis, Barcelona, Edicions 62.
- (ed.) (2008) *Tirant lo Blanch*, Joanot Martorell, València, Tirant lo Blanch.
- JULIÀ, E. (1919) «San Vicente Ferrer y los jurados de Valencia», *Boletín de la Real Academia de la Historia* 75, pp. 19-55.
- LAFUENTE, M. (1877-1882) *Historia general de España, desde los tiempos primitivos hasta la muerte de Fernando VII*, Barcelona, Montaner y Simón, 6 vols.
- LE GOFF, J. (1983) «Oficios lícitos y oficios ilícitos en el Occidente medieval», dins *Tiempo, trabajo y cultura en el Occidente medieval*, Madrid, Taurus, pp. 86-102.
- LÓPEZ, C. (2005) *Nobleza y poder político en el Reino de Valencia (1416-1446)*, València, Universitat de València.
- MARTINES, V. (1996) «Una cavalleria per als reis. El sentiment cavalleresc, els reis i la literatura catalana medieval», dins *«El poder real en la Corona de Aragó»*. *Actes del XV Congrés d'Història de la Corona d'Aragó (Jaca, 20-25 de setembre del 1993)*, Saragossa, vol. 1/3, p. 345-356.
- (1997) «Sant Jordi en sant Vicent Ferrer. Reutilització d'elements tradicionals, decadència i redreçament de la cavalleria», dins *Paradigmes de la història, I. Actes del Congrés «Sant Vicent Ferrer i el seu temps» (València, 13-16 maig, 1996)*, València, Saó, pp. 97-108.
- MARTÍNEZ FERRANDO, J. E.; SOLSONA, F. (1953) «San Vicente Ferrer y la casa real de Aragó», *Analecta Sacra Tarraconensia* 26, pp. 1-143.
- NARBONA, R. (1992) *Pueblo, poder y sexo. Valencia medieval (1306-1420)*, València, Diputació de València.
- (2015) «L'interregne a València», dins M. T. Ferrer (ed.), *Martí l'Humà. El darrer rei de la dinastia de Barcelona (1396-1410). L'interregne i el Compromís de Casp*, Barcelona, IEC, pp. 767-790.
- (2018) «Política i ciutadania a la València de sant Vicent Ferrer», *Afers. Fulls de recerca i pensament* 90/91, pp. 425-450.
- OLIVARES, E. (2015) *L'ideal d'evangelització guerrera. Iconografia dels cavallers sants*, Tesi doctoral, València, Universitat de València, València.

- PUCHADES, R. (1999) *Als ulls de Déu, als ulls dels homes. Estereotips morals i percepció social d'algunes figures professionals en la societat medieval valenciana*, València, Universitat de València.
- RIERA, J. (2018) «L'itinerari peninsular de mestre Vicent Ferrer (1408-1416)», *Afers. Fulls de recerca i pensament*, 90/91, pp. 403-458.
- GUSTÀ, M. (ed.) (1998) *Espill o Llibre de les dones*, Jaume Roig, Barcelona, Edicions 62.
- RUBIO, A. (2001) «Del asedio de Buñol al de Balaguer. Los valencianos y la sublevación de Jaume d'Urgell (1413)», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* 77, pp. 15-217.
- (2003) «Urgelistas valencianos. Sobre la oposición a Fernando I de Trastámara», *Anuario de Estudios Medievales* 33/1, pp. 191-291.
- SABATÉ, F. (2013) «Per què hi va haver un Compromís de Casp?», dins R. Bellveser (coord.), *Els valencians i el compromís de Casp*, València, IAM, pp. 45-120.
- SALVADOR, E. (2003) «Bandos y fórmulas de solidaridad. La instrumentalización de las rivalidades de los poderosos por la Corona», dins S. Claramunt (coord.), *XVII Congrès d'Història de la Corona d'Aragó. Actes*, Barcelona, Universitat de Barcelona, vol. 1, pp. 19-34.
- SANCHIS GUARNER, M. (1958) «L'ideal cavalleresc definit per Ramon Llull», *Studia Lulliana* 2/4, pp. 37-62.
- (ed.) (1973), *Sermons de Quaresma*, sant Vicent Ferrer, València, Albatros, València, 2 vols.
- (ed.) (1973), «Estudi preliminar», dins sant Vicent Ferrer, *Sermons de Quaresma*, València, Albatros, vol. 1, pp. 7-35.
- SANCHIS SIVERA, J.; Schib, G. (eds.) (1932-1988) *Sermons*, sant Vicent Ferrer, Barcelona, Barcino, 6 vols.
- SERRA, A. (2005) «L'espill trencat. Les imatges del cavaller: del *Tirant al Quixot*», dins *Del Tirant al Quixot: la imatge del cavaller*, N. Piqueras (coord.), València, Universitat de València, pp. 19-54.
- SOLER, A. (2017) *La cort napolitana d'Alfons el Magnànim: el context de «Curial e Güelfa»*, València, Universitat de València/IEC/IAM, 3 vols.
- TOLDRÀ, A. (2018) «Sant Vicent i la carn. El pecat de luxúria en els sermons de sant Vicent Ferrer», *Afers. Fulls de recerca i pensament*, 90/91, pp. 375-394.
- YSERN, J. A. (2003) «Sant Vicent Ferrer: predicació i societat», *Revista de Filologia Romànica* 20, pp. 73-102.

